

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні охоплює не лише національну економіку, але і міжнародні відносини. Це неминуче, так як кожна країна прагне знизити свої національні витрати виробництва.

Сучасна світова економіка розвивається в умовах глобалізації. З цим пов'язана необхідність з'ясування суті цього процесу, умов і факторів глобалізації, перспектив і наслідків процесу, що протікає.

Розвиток світової економіки тісно переплітається з екологічними проблемами. Тому, передусім, необхідно аналізувати основні напрямки впливу людини на підсистему, показати процес глобалізації екологічних відносин, здійснити заходи з охорони навколишнього середовища.

Явище глобалізації потрібно розглядати з різних сторін. На макроекономічному рівні глобалізація означає загальне прагнення країн і окремих регіонів до економічної активності зовні своїх кордонів. Ознаки таких прагнень наступні: лібералізація, роздержавлення і приватизація, зняття торговельних та інвестиційних бар'єрів, створення зон вільного підприємництва тощо.

На мікроекономічному рівні під глобалізацією розуміється розширення діяльності підприємств за межами внутрішнього ринку.

Більша частина західних економістів, спираючись на класичні положення теорії найбільшої користі і теорії економічного росту, притримуються оптимістичного погляду на наслідки глобалізації.

Згідно з відомою моделлю Гекшера-Оліна торгівля між країнами, що в різних ступенях забезпечені працею і капіталом, повинна сприяти збільшенню доходів того фактора виробництва, який є в даній країні у відносному достатку, і знижувати дохід дефіцитного фактора виробництва. Таким чином, чим вільніше проходить міжнародний товарообмін, тим швидше нівелюються рівні заробітної плати між країнами, що порізному забезпечені робочою силою та капіталами, тим швидше скорочується розрив рівня подушних доходів.

Таким чином, зовнішня торгівля – одна із важливих форм міжнародних економічних відносин. Проте в реальному житті не тільки товари і послуги, але і фактори виробництва володіють високою міжнародною мобільністю і є елементом міжнародних економічних відносин. На це в своїх працях вказують такі відомі економісти, як П. Самуельсон, А.Лернер, Я.Тинберген, В.Хаген, В.Леонт'єв, С.А. Буковинський, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, І.О. Луніна, В.М. Опаріна, І.Я. Чутунова, О.Ф. Балацький, Н.П. Федоренко, Т.С. Хачатуров, О.О. Мінц, К.Г. Гофман, М.Ф. Реймерс та інші.

Метою статті є аналіз розвитку зовнішньоекономічних відносин в Україні з урахуванням регіонального фактора та обґрунтування

вдосконалення формування місцевих бюджетів між різними ланками управління.

Виклад основного матеріалу. В умовах прогресивної глобальної інтеграції, дедалі більшої взаємозалежності націй та впливу змін у світовій економіці на національну політику, особливого значення набуває державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що передбачає систему різних напрямків, форм, методів, заходів, які забезпечують взаємодію національного господарства з зовнішньосвітовою господарською сферою.

Основними цілями такого регулювання в Україні є захист економічного суверенітету, забезпечення економічної безпеки, стимулювання розвитку національної економіки, забезпечення умов ефективної інтеграції держави у світову економіку, охорона навколишнього природного середовища.

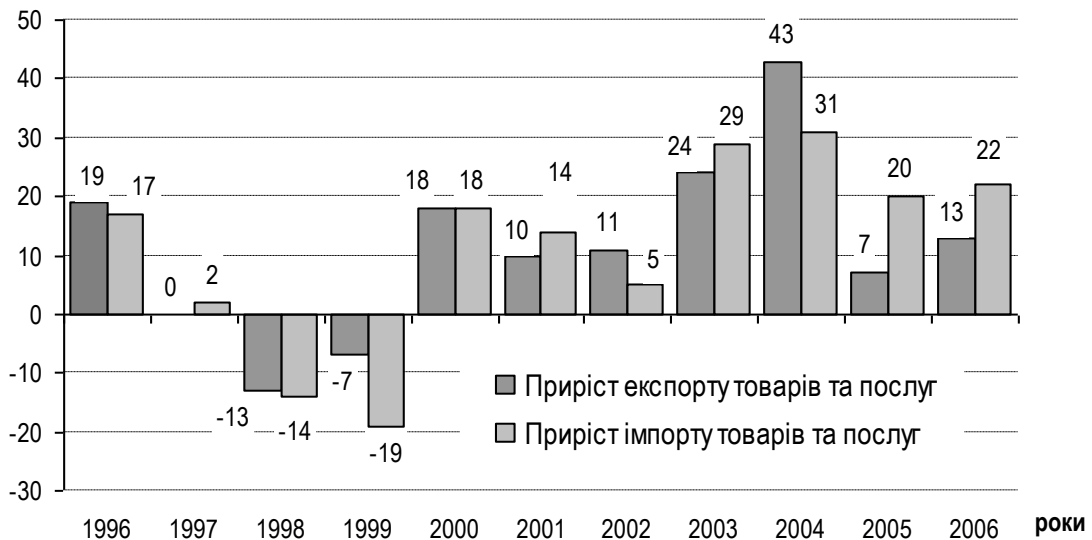
Зі зростанням обсягів зовнішньоекономічної діяльності підвищується екологічне навантаження на прикордонні регіони і виникають додаткові витрати на обслуговування ними митної діяльності. При цьому розмір доходів місцевих бюджетів не дозволяє здійснити ці витрати у повному обсязі навіть за умови отримання дотацій вирівнювання з державного бюджету.

Таким чином, доцільно розробити механізм компенсації місцевим бюджетам втрат (у тому числі екологічних), пов'язаних зі специфічним статусом прикордонних регіонів. Вирішення цього завдання неможливе без детального аналізу структури доходів та витрат місцевих бюджетів прикордонних регіонів і визначення ролі зовнішньоекономічної діяльності в розвитку цих регіонів.

Сукупний зовнішньоторговельний обіг товарів та послуг в Україні у 2006 р. збільшився у порівнянні з 2005 роком на 17,6 % і становив 103,5 млрд. дол. США (у 2005 р. обіг зріс на 13,5 %).

Сумарний обсяг експорту товарів та послуг збільшився на 13,2 % і становив 50,2 млрд. дол. США (у 2005 р. експорт збільшився на 7,5 % та склав 44,4 млрд. дол. США). Активізація внутрішнього попиту (як інвестиційного, так і споживчого) зумовила зростання імпорту товарів та послуг на 22 % (53,3 млрд. дол. США, у 2005 р. імпорт збільшився на 20,4 % та склав 43,7 млрд. дол. США) (рис. 1).

Зовнішньоекономічна діяльність держави завжди була нерозривно пов'язана з митною діяльністю і митною політикою, оскільки причиною виникнення зовнішньоекономічної діяльності є наявність міждержавних економічних (торговельних) зв'язків як об'єкта державного впливу та контролю.

Рис. 1. Динаміка темпів приросту експорту-імпорту товарів та послуг в Україні, %

Доцільно відмітити, що митна політика відіграє істотну роль у можливості виходу держави на світовий ринок, адже саме вона визначає основні цілі й завдання митної справи, порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, принципи митного регулювання, пов'язаного з установленням і справлянням митних платежів, процедурою митного контролю й митного оформлення, втіленням у життя інших засобів митної політики.

Таким чином, необхідність регулювання зовнішньоекономічних відносин зумовила створення митно-тарифної системи зі специфічними нетарифними заходами, які забезпечують захист економіки і навколишнього природного середовища.

В умовах зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій митними органами України в 2006 р. забезпечено оформлення 423,8 млн. тонн вантажів, з них експорт – 128,2 млн. тонн, імпорт – 90,3 млн. тонн, транзит – 205,3 млн. тонн.

У порівнянні з 2005 роком обсяги імпорту товарів зросли на 7,7 млрд. дол. США (на 21,6 %), обсяги експорту зросли на 4,2 млрд. дол. США (на 12,3 %).

Протягом 2006 р. до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 41 млрд. 173,9 млн. грн., що на 10 млрд. 172,8 млн. грн. більше, ніж у 2005 р. (31 млрд. 1,1 млн. грн.). Загальні обсяги перерахувань у порівнянні з 2005 роком збільшились:

- з ПДВ – на 8 899,1 млн. грн. (на 38,7 %);
- з ввізного мита – на 977,4 млн. грн. (на 16,3 %);
- з акцизного збору – на 414,3 млн. грн. (на 82,5 %);
- з єдиного збору – на 12,8 млн. грн. (на 18,6 %);
- з митних зборів – на 121,0 млн. грн. (на 13,7 %).

Взаємозв'язок між збільшенням обсягу зовнішньоекономічного товарообігу та надходженнями до Державного бюджету за певний період часу проілюструємо на прикладі роботи Глухівської митниці в Сумській області (табл. 1)

Таблиця 1

**Надходження до Державного бюджету України
від діяльності Глухівської регіональної митниці, млн. грн.**

Вид платежу	2001 р.			2002 р.			2003 р.			2004 р.			2005 р.		
	Торговий обіг	Неторговий обіг	Всього	Торговий обіг	Неторговий обіг	Всього	Торговий обіг	Неторговий обіг	Всього	Торговий обіг	Неторговий обіг	Всього	Торговий обіг	Неторговий обіг	Всього
Мито	1,63	2,45	4,08	1,62	1,72	3,34	5,62	0,8	6,42	2,18	0,79	2,97	3,01	0,85	3,86
Акцизний збір	0,21	0,25	0,46	0,22	0,31	0,53	0,01	0,35	0,357	0	0,21	0,21	0	0,09	0,09
ПДВ	10,05	3,24	13,29	23,1	2,24	25,34	47,93	1,18	49,11	42,21	1,08	43,29	51,7	1,09	52,79
Митні збори	1,34	0,33	1,67	1,8	0,17	1,97	2,52	0,09	2,61	2,29	0,11	2,4	2,0	0,12	2,12
Єдиний збір	–	5,19	5,19	1,82	0,98	2,8	2,5	1,54	4,04	2,99	2,25	5,24	3,06	3,14	6,2
Всього податків і зборів	13,23	11,46	24,69	28,56	5,42	33,98	58,58	3,96	62,54	49,67	4,44	54,11	59,77	5,29	65,06
Інше	–	–	0,57	–	–	0,69	–	–	0,81	–	–	0,42	–	–	0,35
Всього перераховано до Державного бюджету	25,26			34,67			63,35			54,53			65,41		

Роль доходів місцевих бюджетів певною мірою визначається величиною валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. У 1992 р. через доходи місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) перерозподілялось 11,5 % ВВП, в 1993 р. – 16,0 %; у наступні роки ця частка мала стійку тенденцію до зниження: у 1994 р. – 15,0 %; 1995 р. – 15,9 %; 1998 р. – 12,7 %; 1999 р. – 10,3 %; 2000 р. – 8,4 %; 2001 р. – 8,7 %; 2002 р. – 8,8 %; 2003 р. – 8,4 %; 2004 р. – 6,6 % (найнижчий рівень); 2005 р. – 7,2 %.

У 1992 р. в місцевих бюджетах знаходилося 47,6 % обсягу доходів зведеного бюджету. У подальшому ця частка зменшувалася і становила у 2000 р. – 29,1 %; 2001 р. – 32,3 %; 2002 р. – 31,4 %; 2003 р. – 30,0 %; 2004 р. – 24,9 %; 2005 р. – 22,6 % (табл. 2).

**Частка місцевих бюджетів у ВВП
та в доходах зведеного бюджету, %**

Рік	Частка в доходах зведеного бюджету		Частка у ВВП	
	без урахування трансфертів	з урахуванням трансфертів	без урахування трансфертів	з урахуванням трансфертів
1992	47,6	47,9	11,5	11,7
1993	47,8	48,0	16,0	16,1
1994	42,0	37,6	15,0	16,3
1995	52,4	44,1	15,9	16,7
1996	47,6	40,2	13,4	14,9
1997	43,2	52,0	13,0	15,7
1998	45,7	53,3	12,7	14,8
1999	40,0	49,0	10,3	12,7
2000	29,1	38,1	8,4	11,0
2001	32,3	47,4	8,7	12,2
2002	31,4	46,3	8,8	12,8
2003	30,0	45,6	8,4	12,8
2004	24,9	43,3	6,6	11,5
2005	22,6	40,0	7,2	12,8

Частка місцевих бюджетів за доходами у перерозподілі валового внутрішнього продукту, а також у зведеному бюджеті поряд з економічним і соціальним має важливе політичне значення. Вона свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, про певну обмеженість функцій центральних органів влади. Така частка є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає можливість оцінити рівень розвитку місцевих бюджетів.

До міського бюджету м. Глухова за 2006 р. надійшло 28835,8 тис. грн. доходів, у тому числі до загального фонду – 26140,3 тис. грн., або 96,8 % до затверджених обсягів, з яких дотації з Державного бюджету – 11077,4 тис. грн., або 100,0 % до річного плану.

Збір за проїзд на території прикордонних областей транспорту, що прямує за кордон, – 2445 грн.

Висновки. В Україні структура надходжень місцевих податків і зборів є нераціональною. Власними податками і зборами місцевих бюджетів повинні бути: податок на нерухоме майно громадян; податок на землю; податок на прибуток комунальних підприємств; збір за збирання та утилізацію сміття, екологічний збір за проїзд автотранспорту по території прикордонних областей.

Транскордонне співробітництво, як один із засобів поживлення соціально-економічних процесів, вирішення існуючих екологічних проблем та попередження їх виникнення на прикордонних територіях потребує комплексного підходу із врахуванням передового, адаптованого до регіональних особливостей України європейського та світового досвіду.

Список літератури

1. Базылев Н.И., Мишкевич М.В., Базылева М.В. Мировая экономика: Учебное пособие. – Мн., 2004. – 159 с.
2. Дослідження торговельної політики України. Документ Світового банку. Управління зменшення бідності та економічного менеджменту регіонів Європи та Середньої Азії. – К., 2004. – 174 с.
3. Международные экономические отношения: Учебник / Под ред. Н.Н. Ливенцева). – М., 2001. – 512 с.
4. Миронова Т.В., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ.
6. Про митний тариф України: Закон України від 05.04.2001 № 2371-ІІІ.
7. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (зі змінами та доповненнями).
8. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 504 с.
9. Фомишин С.В. Международные экономические отношения. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 608 с.

Отримано 14.05.2007

Фролов, С.М. Міжнародна торгівля в умовах глобалізації та екологізації економічних відносин [Текст] / С.М. Фролов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – Вип. 20. - С. 269 - 275.